

МІСЦЕ КУРСІВ З ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТИПУ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Статтю присвячено вивченню проблематики європейських студій та курсів з європейської тематики в університетах та вузах України, які виводять їх на розуміння проблем сучасного розвитку та бачення українських перспектив у контексті євроінтеграційної стратегії України.

Ключові слова: політична культура, європейська інтеграція, політична освіта.

Статья посвящена изучению проблематики европейских студий и курсов по европейской тематике в университетах и вузах Украины, которые выводят их на понимание проблем современного развития и видение украинских перспектив в контексте евроинтеграционной стратегии Украины.

Ключевые слова: политическая культура, европейская интеграция, политическое образование.

This article is devoted to the study of problems of European Studies and courses on European topics at universities and universities of Ukraine, which displays them on the understanding of modern development and vision Ukrainian perspectives in the context of Ukraine's European integration strategy.

Key words: political culture, European integration, political education.

Більшість політичних сил України постійно підкреслює свою націленість на європейські перспективи і свою найголовнішу участь у реалізації цього зовнішньополітичного курсу. Мабуть у нашому суспільстві немає проблеми, якій приділяється в ЗМІ стільки інформаційної та дебатної уваги, як євроінтеграційній стратегії України. Та, на нашу думку, в більшості своїй цей аналіз здійснюється на популістському рівні. Бо він зводиться до того, чи ми станемо членом ЄС чи ні, хто персонально сприяє – а хто заважає.

Але реальна проблема реалізації пріоритетності європейської інтеграції України охоплює розуміння куди складнішого кола проблем:

- особливостей процесів світового і регіонального розвитку за умов викликів глобалізації XXI століття (перехід від традиційної до інноваційної моделі розвитку та формування суспільства знань) та швидких змін у розбудові самого ЄС;

- діапазону вимог до країн-претендентів до вступу в ЄС, перспективного членства пострадянських та постсоціалістичних країн з боку ЄС;

- форм співпраці ЄС з іншими країнами за моделями «партнерство без членства» та «розширеної асоціації»;

- конкуренції та партнерстві українських еліт, політичних сил у консолідації населення на запровадженні в Україні моделі європейського розвитку, здійсненні структурних реформ євроінтеграційного спрямування;

- перспективності України в сучасному європейському розподілі праці та геополітичному просторі (не на рівні декларацій «ЄС – так, МС – ні» і навпаки, а на рівні аналітики, галузей, кількості робочих місць);

- рівень відповідності українського індексу розвитку людського капіталу європейському;

- роль європейської традиції співпраці влади, громадянського суспільства, 3-го сектору в формуванні сучасної демократичної України;

- орієнтація українського населення (і перш за все молоді) на нові можливості власної успішності в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії нашої країни;

- вивчення потенціалу європейських транс-кордонних, освітніх, наукових, соціальних, молодіжних програм для формування співпраці ЄС – Україна та Україна – Польща, Білорусь, країни чорноморського басейну, які входять до програм «чорноморська синергія».

Іншими словами – вивчення проблематики європейських студій та курсів з європейської тематики в університетах та вузах України вже на постановочному рівні передбачає що це – інтегративні курси, які виводять їх на розуміння проблем сучасного розвитку та бачення українських перспектив у контексті євроінтеграційної стратегії України. В той же час це курси, мета яких ввести студентів не в абстрактну теорію, а максимально наблизити їх до нових можливостей та напрямків

практичної діяльності, дуже важливим компонентом якої є вміння розширювати та створювати нові знання, включатись у європейські проекти та реалізовувати власні проекти практичного спрямування.

У той же час якщо ці курси перетворяться не можуть використовувати тільки системний аналіз [2], вони повинні активно використовувати технології керованого прогнозування («дорожні карти», «форсайти», «стартапи»), SWOT та CASE аналітику, технології персоналізації навчання, колаборативного навчання, запровадження проектних технологій.

Хочу поділитись тим, як ми пробуємо вирішити ці задачі в Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти на рівні магістратури та системи перепідготовки педагогічних кадрів.

На рівні магістратури студенти традиційно обирають запропонований кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін курс за вибором «Євроінтеграційна стратегія України», який передбачає 3 кредити, 3 модулі, 16 годин лекційного навантаження, 20 годин семінарських занять (передбачають теоретичні та практичні завдання), 14 годин індивідуальної роботи, 24 години самостійної роботи (разом 108 годин). Підготовка студентом індивідуального науково-дослідницького завдання передбачає вибір власного напрямку:

- дайджесту джерел з проблематики курсу на українській, російській, англійській мовах; створення тематичної інформаційної презентації;
- розробку власного проекту з європейської тематики;
- аналіз проектів з європейської тематики, які реалізовано в Україні;
- аналіз статистичного матеріалу, або порівняльного матеріалу різних соціологічних досліджень, у т. ч. власних; власне аналітичне дослідження на основі віртуальних та друкованих джерел.

Особливістю викладання курсу є максимальне використання інтернет-ресурсів при читанні лекцій та ІКТ при проведенні семінарських та індивідуальних занять (вони переважно проводяться на базі комп'ютерних класів). Велику увагу в курсі приділяється роботі в діапазоні виклики-відповіді.

Давайте розглянемо змістовну частину лекційного курсу [1].

Змістовий модуль 1. Історія ЄС. Євроінтеграція як відповідь викликам глобалізації та регіоналізації (6 год.)

Тема 1. Глобалізація, суспільство знань як фактори впливу на європейську інтеграцію (2 год.). Мета лекції – показати вплив глобалізації на сучасні моделі розвитку в XXI ст. – інноваційна модель, суспільство знань та відображення цих процесів у розвитку ЄС. Основні питання. 1. Глобалізація як фактор сучасного розвитку. 2. Суспільство знань та інноваційна модель розвитку.

Тема 2. Пріоритети об'єднання та етапи розвитку ЄС (2 год.)

Мета лекції. Показати історичну та змістовну динаміку розвитку ЄС. Перетворення його на консолідований інструмент захисту загальноєвропейських інтересів при збереженні сувереніте кожної країни. Основні питання. 1. Передумови створення ЄС (виклики – пошуки спільних відповідей). 2. Етапи

розвитку ЄС та перспективи його реального розширення до 2020 рр. (остаточне визначення позиції по Хорватії до 01.07. 2013 р.)

Тема 3. Роль Болонського процесу в європейській інтеграції (2 год.).

Мета лекції – показати значення Болонського процесу не тільки як європейського явища, а і як напрямку розвитку світового освітнього простору. Проаналізувати особливості розвитку БП на період 2010-2020 рр. як основний інструмент формування інноваційної, креативної «Європи знань» (2009 р.), вдосконалення європейського освітнього простору (2010 р.), формування студентоцентристської освіти (2012 р.). Основні питання. 1. Освіта в контексті викликів глобалізації. 2. Болонський процес як фактор європейської інтеграції. 3. Українська освіта – європейський вимір.

Змістовий модуль 2. Основні інституції, пріоритети розвитку ЄС (4 год.)

Тема 4. Основні інституції ЄС (2 год.). Мета – показати, як практично функціонує ЄС, органи управління ЄС. Фактично мова йде про вивчення того як в ЄС вдосконалюється реалізація суверенітету його членів з інструментами та механізмами існування в формі об'єднання. Основні питання. 1. Роль Лісабонського договору в розвитку ЄС. 2. Основні інституції ЄС сьогодні у відповідності до Лісабонського договору.

Тема 5. Пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики ЄС. НАТО як колективний гарант безпеки ЄС (2 год.). Мета. Розглянути узгоджені пріоритети розвитку ЄС як основу формування внутрішньої та зовнішньої політики ЄС. Основні питання. 1. Напрямки розвитку ЄС. 2. Формування системи колективної безпеки ЄС. Роль НАТО в забезпеченні колективної безпеки. ОБСЄ. Співпраця Україна – НАТО.

Змістовий модуль 3. Євроінтеграційна стратегія України: реальна співпраця та перспективи членства (6 год.)

Тема 6. Євроінтеграційний курс незалежної України. Етапи співпраці Україна – ЄС (2 год.). Мета. Показати, що європейський вибір це стратегічний пріоритет, який був визначений з моменту набуття незалежності України. Основні питання. 1. Пріоритетність євроінтеграційної стратегії зовнішньоекономічного курсу України. Основні етапи розвитку відносин Україна ЄС. 2. Основні інституції реалізації європейської стратегії України.

Тема 7. Україна та проблема відповідності критеріям вступу до ЄС. Модель партнерства без членства в ЄС, Асоціативна угода Україна ЄС (2 год.). Мета. Показати, що проблема вступу України до ЄС це, перш за все, проблема визначення рівня реформ в Україні у відповідності до стандартів ЄС та критеріїв членства в ЄС. Основні питання. 1. Визначення умов та технологій вступу нових членів до ЄС. Маастрихтська угода. 2. «Копенгагенські критерії» членства в ЄС. 3. Асоціативна угода та перспективи співпраці Україна – ЄС.

Тема 8. Програми ЄС, в яких Україна може приймати участь, проєвропейські організації в Україні (2 год.). Мета. Показати напрямки практичної співпраці Україна ЄС по лінії державних установ, органів місцевого самоврядування, громадських

організацій. Основні питання. 1. Програми ЄС в Україні. 2. Програми донорських організацій. 3. Проєвропейські організації в Україні. Особлива увага приділяється програмам «Східне партнерство», «Транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2007-2013», «Чорноморська синергія», «Молодь у дії», освітні програми проєктів «Темпус», «Тасіс» та інші.

При проведенні практичних та індивідуальних занять основними задачами є формування:

- сучасного світоглядного розуміння світового, європейського, українського розвитку,
- аналітичних навичок роботи з джерелами, збільшення аналітичної спроможності до висновків;
- спроможності до власних та командних досліджень та їх презентацій;
- культури ведення дискусій;
- спроможності використовувати традиційну (системний аналіз) і сучасну (SWOT, CASE) аналітику;
- розуміння потенціалу можливостей програм ЄС та донорських організацій для України та інформаційно-технологічної спроможності до власної участі в цих проєктах
- додаткових спроможностей використання ІКТ та ІТ технологій.

Розглянемо модель практичних занять на прикладі вивчення теми Тема 1. Глобалізація, «суспільство знань» як фактори впливу на європейську інтеграції (2 год.)

Підготовка передбачає наявність відповідей на теоретичні питання і рішення інформаційно-аналітичної практичної задачі.

Теоретичні питання 1. Глобалізація як фактор сучасного розвитку. 2. Переростання інформаційного суспільства в суспільство знань. 3. Традиційна та інноваційна модель розвитку. Роль транзитивних технологій та практик в прискоренні розвитку як провідних держав, так і тих, що розвиваються (наприклад, Україна). 4. Глобалізаційні виклики розвитку ЄС та пошук відповідей. 5. Антиглобалістський рух у ЄС.

Практичні завдання. Підготовка презентацій та доповідей.

1. Інформування про поточну інформацію про події у ЄС та у відносинах Україна – ЄС.

2. Анонс статті з інформаційного видання Представництва Європейського Союзу в Україні «Євробюлетень».

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/eur_obulletin/index_uk.htm.

3. Давос – 2011, 2013 як пошук відповідей на виклики глобалізації, розвитку ЄС.

4. Роль сталого розвитку в ЄС. 5. Презентація змісту рефератів, кількості використаних джерел, визначення двох рефератів для ознайомлення. Рекомендовані теми рефератів. Передумови створення ЄС. Глобалізація, суспільство знань, конкуренція центрів світового розвитку як фактори впливу на європейську інтеграцію. ЄС як відображення світових інтеграційних процесів. ЄС як один із центрів світового економічного, політичного, та культурного розвитку. *Право на розширення тематики у відповідно до теоретичних завдань та особистих дослідницьких ініціатив, але у*

відповідно до тематики. Дуже важливим компонентом є рекомендовані дискусії. Напрямки можливих дискусій по темі № 1. 1. Співпраця з Україна – ЄС – транзитивний потенціал запровадження європейського досвіду. 2. Українські перспективи формування суспільства знань. Структура дискусій пропонується самими студентами. Тематика може бути розширена.

Методичні вказівки. Теоретичні питання

1. Глобалізація як фактор сучасного розвитку.

Основна мета – розглянути сутність глобалізації, її вплив на сучасний світовий регіональний та національний розвиток. Показати рівні глобалізації – глобальний, регіональний, локальний, показати їх взаємозалежність. Розглянути потенціал можливостей, ризиків та викликів глобалізації.

2. Переростання інформаційного суспільства в суспільство знань.

Основна мета – розглянути зміни пріоритетів розвитку суспільства, перетворення знань на найголовнішу силу сучасного розвитку (європейська ідея трикутника знань: знання – дослідження – технологічні рішення, переважно інноваційні), роль «людського капіталу» у формуванні сучасної «економіки знань» та демократичного суспільства. Готовність людського капіталу до змін і вміння зміни створювати як основний потенціал суспільства знань.

Особливу увагу слід приділити рекомендованому інтегрованому слайдовому ресурсу на англійській мові, який надає схематичне розуміння сутності суспільства знань.

3. Традиційна та інноваційна модель розвитку.

Основна мета – розглянути сучасний розвиток як сукупність можливостей та змін. Традиційна модель зорієнтована на традиційну економіку і перш за все сировинні та переробні галузі. Інноваційна модель – перетворення знань пріоритетність в основний ресурс розвитку, який сприяє швидкому запровадженню найновіших галузей і максимальному скороченню часу між технологічною розробкою і темпами її практичного запровадження.

4. Глобалізаційні виклики розвитку ЄС та пошук відповідей.

Основна мета – розглянути виклики глобалізації для розвитку і збереження ЄС з позицій конкуренції центрів світового розвитку.

Показати роль європейської економіки у світовому розвитку (найбільший ВВП), вплив ЄС на політичні події в світі, культурний та міжкультурний діалог в ЄС.

5. Антиглобалістський рух у ЄС.

Основна мета – розглянути різновиди та сутність антиглобалістського руху та його вплив на формування сучасних напрямків розвитку та протестні форми суспільно-політичних рухів.

Практичні завдання

Підготовка презентацій та рефератів.

1. Інформування про поточну інформацію про події в ЄС та у відносинах

Україна – ЄС.

Головна задача – надати важливу поточну інформацію або про розвиток ЄС, або про відносини Україна – ЄС. Використовувати як офіційні джерела інтервент ресурси, так і портали проєвропейських громадських проєктів та громадських організацій.

2. Анонс статті з «Євробюлетня». Головна задача – вибрати статтю, яка або відповідає безпосередній темі, або аналізує поточний стан розвитку ЄС, відносин Україна – ЄС, або може інформаційним ланцюжком до розуміння наступної або інших тем практичних занять.

3. Давос 2011-2013 як пошук відповідей на виклики глобалізації, розвитку ЄС.

Головна задача – проаналізувати роль січневих зустрічей в Давосі на Всесвітньому економічному форумі як основи пошуку відповідей викликам глобалізації (їх практичне застосування) та механізму оптимізації європейського розвитку.

4. Потенціал сталого розвитку.

Головна задача – знайти інформацію про сутність сталого розвитку, показати, чому в ЄС цій проблемі приділяється така увага і які перспективи використання платформи сталого розвитку в Україні.

5. Презентація змісту рефератів, кількості використаних джерел, визначення

двох рефератів для ознайомлення.

Рекомендовані теми рефератів.

- Передумови створення ЄС.
- Глобалізація, суспільство знань, конкуренція центрів світового розвитку як фактори впливу на європейську інтеграцію.

- ЄС як відображення світових інтеграційних процесів.

- ЄС як один із центрів світового економічного, політичного, та культурного розвитку.

Право на розширення тематики відповідності теоретичних завдань та особистих дослідницьких ініціатив.

При цьому індивідуальна робота перетворюється в систему навігації по підготовці проблематики відповідного практичного заняття, а самостійна підготовка – в інструментарій формування навичок від самостійної роботи з інформацією до технологічного вміння розробити власний проект.

Але при цьому нам хотілось би поділитись і розумінням викликів, які виникають у процесі викладання курсу «Євроінтеграційна стратегія України».

1. Ми розглядаємо цей курс як інтегративний, який повинне сприяти формуванню у студента сучасного світогляду по проблемам суспільного розвитку в XXI столітті. Саме тому він повинен максимально виключати застарілу інформацію та знання. Це передбачаю формуванню у студентів навичок аналітичної роботи в діапазоні – виклики – відповіді, зміни – можливості, криза – розвиток, сучасні стратегії – сучасні тренди. Бо інакше дуже складно зрозуміти орієнтованість ЄС на інноваційну модель розвитку, модель суспільства знань. Метою розвитку Болонського процесу на період 2010-2020 рр. є перетворення освіти в інструмент формування креативної, інноваційної Європи знань. На жаль, саме ця проблематика засвоєна студентом у попередніх курсах дуже абстрактно.

2. Викладання таких інтегративних курсів потребує комбінування різних аналітичних підходів та технологій і готовність студента швидко переходити від одних з них до інших. Але при підготовці фахівця переважно використовується системний аналіз. Він

дуже ефективний за умов стабільних систем, але не дозволяє зрозуміти ті ж самі євроінтеграційні процеси і євроінтеграційні перспективи України не в контексті намірів нашої держави, а у відповідності до темпів змін в самому ЄС (а значить і вимог до країн претендентів). Саме тому, на нашу думку, викладання курсів з європейської тематики повинно широко запроваджувати технології SWOT, CASE, керованого прогнозування (дорожні карти, форсайты, стартапи), колаборативних технологій навчання, запровадження принципів сучасного освітнього коннективізму та відкритих дистанційних курсів, персоналізації, доповнення формальної освіти пошуком моделей неформальної освіти студентів. До речі, автор нещодавно апробував викладання проблематики формування ЄС та запровадження принципів Лісабонської угоди з позицій дорожньої карти. Це дуже цікаво і дійсно дозволяє радикально змінювати роль викладача – перетворити його на навігатора по проблемам, технологіям, рішенням.

3. Курси з європейської проблематики дозволяють впливати не тільки на розуміння їх змісту, а і сприяють формуванню у студентської молоді розуміння сучасних моделей успішності та можливостей їх практичного використання в здійсненні українських реформ, індивідуальних стратегій життєвого успіху. Вони дозволяють розглянути практичний досвід реалізації системи європейських проектів і програм для України (однією з яких є напрямок «Чорноморська синергія»), освітніх, наукових, соціальних програм для молоді. При цьому дуже важливим, як свідчить наш досвід показувати не тільки стипендіальні програми, можливості для стажування, а і ознайомлювати студентів з вакансіями, які пропонуються або представництвами ЄС в Україні, або громадськими організаціями європейського спрямування, вимогами до тих, хто готує резюме.

4. Вони потребують не регламентованої, а партнерської комунікації. Бо саме від рівня реалізації пріоритетів євроінтеграційної стратегії залежить і майбутнє як викладачів, так і студентів.

5. Найбільший виклик, на нашу думку, це загроза перетворення цих курсів на абстрактно – теоретичні, які містять велику кількість правильної системної інформації, але при цьому практично впливають на громадянську позицію тих, хто їх прослухав. Саме тому, автор, як розробник курсу, що розглядається, на сьогодні приходиться до висновку про недоцільність курсів на 3 кредити, бо їх дуже важко перетворити на експериментально-прикладні. Можливо краще розбити їх на три самостійні модулі, які поєднуються тільки загальною тематикою. Це буде сприяти пошуку найбільш вдалої експериментальної моделі викладання курсів з європейської тематики. Але при цьому мабуть дуже ефективними можуть бути тематичні дискусії, телекомунікаційні можливості, орієнтованість на практичні результати. Проблем політичного вибору в сучасному геополітичному просторі дуже важлива та дуже складна. Саме тому мета таких курсів – надати можливість кваліфікованого, свідомого громадянської вибору молоді майбутнього своєї держави як мінімум на рівні виборів політичних еліт, які на певний час будуть визначати реальну політику України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жук М. В. Євроінтеграційна стратегія України [курс лекцій] / М. В. Жук – Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – 2012. – 108 с.
2. Zhuk M. Euro-Integration in the Context of Regional Development: problems and Risks // Beyond Recognition? Ukrainian and Europe after the Orange Revolution – Norwegian Institute of International Affairs – Ole Dahl-Gulliksen – eds. Geir Flikke&Sergiy Kisselov – Oslo–march 2006. – P. 171–181.

Рецензенти: Іванов М. С., д.політ.н, професор;
Ярошенко В. М., к.політ.н., доцент.

© Жук М. В., 2013

Дата надходження статті до редколегії 25.04.2013 р.

ЖУК Михайло Васильович – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Сумського ОІППО, член УАЕС, м. Суми, Україна.

Коло наукових інтересів: політична культура, європейська інтеграція, політична освіта.